

29. Гітлянський А. Друга Всеукраїнська нацмен нарада / А. Гітлянський // Радянська Україна. – №11. – 1930. – С. 16-21.
30. ДАВО, ф. П-29, оп.1 спр.620. – 193 арк.

Nikolina I.I., Voznyuk A.M. Problems of Polish secondary schools in the USSR in the 20s-early 30s of XX century.

This paper examines evolution of a secondary school for pupils of Polish nationality in the USSR in the 20s-early 30s of XX century. The author reveals the difficulties faced by the Polish secondary schools during this period.

Keywords: school, Poles, minorities, teachers, students, books, school premises.

Николина И.И., Вознюк О.Н.. Проблемы развития общеобразовательной школы в УССР в 20-х – начале 30-х гг. XX в.

В статье исследуется эволюция общеобразовательной школы для польской национальности в УССР в 20-х – начале 30-х гг. XX в. Раскрываются сложности, стоящие перед польскими общеобразовательными учебными заведениями в этот период.

Ключевые слова: общеобразовательная школа, поляки, национальные меньшинства, учителя, ученики, учебники, школьные помещения.

УДК 94:378.6:618.2(447-25) «1941/1942»

А. В. Балицька

КИЇВСЬКА ФЕЛЬДШЕРСЬКО-АКУШЕРСЬКА ШКОЛА У РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941-1942)

Аналізується діяльність Київської фельдшерсько-акушерської школи у 1941-1942 навчальному році, під час німецько-фашистської окупації столиці. Досліджується широке коло проблем, що стояли перед населенням окупованого міста, перед викладачами та студентами закладу.

Ключові слова: окупація, фельдшерсько-акушерська школа, навчання, викладач, студент.

Київська фельдшерсько-акушерська школа має понад сторічну історію. Це один з найстаріших середніх медичних закладів країни, який розпочав працювати у середині XIX століття. Однак, на жаль, її історія мало привертала увагу дослідників. Лише у низці робіт таких дослідників як Я. Ганіткевич [1], М. Шегедін та Н. Мудрик [2], пов'язаних з історією середньої медичної освіти в Україні, в довідниках та загальних енциклопедичних виданнях з історії Києва («Історія Києва» [3], «Київ.Енциклопедичний довідник» [4]), зустрічаються невеликі за обсягом дані стосовно закладу. Більш широке уявлення про діяльність закладу в роки окупації можна отримати тільки завдяки архівним джерелам, які на сьогодні є майже зовсім не дослідженими. [5-13]

Фельдшерську школу було засновано у 1842 році за рішенням Київського «Наказу суспільного Піклування (Приказа общественного Призрения)». 1 жовтня того ж року її було відкрито у невеликому бараці при Кирилівській церкві. Це був перший в Україні середній медичний заклад на 15 осіб. У 1907 році у школі вже навчалося 102 учні, тому заклад було перенесено до спеціально збудованого приміщення на вулиці Велика Дорогожицька № 50. У закладі навчалися тільки хлопці, а після того, як 1908 році на організованих при школі курсах почали готувати фельдшериць-акушерок, медичну освіту в ній почали здобувати й дівчата. У вересні 1910 року школу було перейменовано на фельдшерсько-акушерську. Строк навчання тривав від 4 (фельдшери) до 5 років (фельдшери – акушери).

Вподовж наступних років заклад ще неодноразово змінював своє найменування: у 1919 році, перейшовши у підпорядкування Наркомату просвіти, школа отримала назву Медпрофшколи, 1923-1926 – Київська школа помічників лікарів по догляду за хворими, 1931-1935 — Київський державний медичний технікум №1. [12, арк. 1; 4, с. 382; 14, с. 159; 15, с. 12; 16, с. 38-40]

29. Гітлянський А. Друга Всеукраїнська нацмен нарада / А. Гітлянський // Радянська Україна. – №11. – 1930. – С. 16-21.
30. ДАВО, ф. П-29, оп.1 спр.620. – 193 арк.

Nikolina I.I., Voznyuk A.M. Problems of Polish secondary schools in the USSR in the 20s-early 30s of XX century.

This paper examines evolution of a secondary school for pupils of Polish nationality in the USSR in the 20s-early 30s of XX century. The author reveals the difficulties faced by the Polish secondary schools during this period.

Keywords: school, Poles, minorities, teachers, students, books, school premises.

Николина И.И., Вознюк О.Н.. Проблемы развития общеобразовательной школы в УССР в 20-х – начале 30-х гг. XX в.

В статье исследуется эволюция общеобразовательной школы для польской национальности в УССР в 20-х – начале 30-х гг. XX в. Раскрываются сложности, стоящие перед польскими общеобразовательными учебными заведениями в этот период.

Ключевые слова: общеобразовательная школа, поляки, национальные меньшинства, учителя, ученики, учебники, школьные помещения.

УДК 94:378.6:618.2(447-25) «1941/1942»

А. В. Балицька

КИЇВСЬКА ФЕЛЬДШЕРСЬКО-АКУШЕРСЬКА ШКОЛА У РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941-1942)

Аналізується діяльність Київської фельдшерсько-акушерської школи у 1941-1942 навчальному році, під час німецько-фашистської окупації столиці. Досліджується широке коло проблем, що стояли перед населенням окупованого міста, перед викладачами та студентами закладу.

Ключові слова: окупація, фельдшерсько-акушерська школа, навчання, викладач, студент.

Київська фельдшерсько-акушерська школа має понад сторічну історію. Це один з найстаріших середніх медичних закладів країни, який розпочав працювати у середині XIX століття. Однак, на жаль, її історія мало привертала увагу дослідників. Лише у низці робіт таких дослідників як Я. Ганіткевич [1], М. Шегедін та Н. Мудрик [2], пов'язаних з історією середньої медичної освіти в Україні, в довідниках та загальних енциклопедичних виданнях з історії Києва («Історія Києва» [3], «Київ.Енциклопедичний довідник» [4]), зустрічаються невеликі за обсягом дані стосовно закладу. Більш широке уявлення про діяльність закладу в роки окупації можна отримати тільки завдяки архівним джерелам, які на сьогодні є майже зовсім не дослідженими. [5-13]

Фельдшерську школу було засновано у 1842 році за рішенням Київського «Наказу суспільного Піклування (Приказа общественного Призрения)». 1 жовтня того ж року її було відкрито у невеликому бараці при Кирилівській церкві. Це був перший в Україні середній медичний заклад на 15 осіб. У 1907 році у школі вже навчалося 102 учні, тому заклад було перенесено до спеціально збудованого приміщення на вулиці Велика Дорогожицька № 50. У закладі навчалися тільки хлопці, а після того, як 1908 році на організованих при школі курсах почали готувати фельдшериць-акушерок, медичну освіту в ній почали здобувати й дівчата. У вересні 1910 року школу було перейменовано на фельдшерсько-акушерську. Строк навчання тривав від 4 (фельдшери) до 5 років (фельдшери – акушери).

Вподовж наступних років заклад ще неодноразово змінював своє найменування: у 1919 році, перейшовши у підпорядкування Наркомату просвіти, школа отримала назву Медпрофшколи, 1923-1926 – Київська школа помічників лікарів по догляду за хворими, 1931-1935 — Київський державний медичний технікум №1. [12, арк. 1; 4, с. 382; 14, с. 159; 15, с. 12; 16, с. 38-40]

У 1936 році, після виходу постанови Ради Народних Комісарів СРСР від 8 вересня за № 1649 « Про підготовку середніх медичних, зуботехнічних та фармацевтичних кадрів », школа не лише вкотре міняє назву на Київську фельдшерсько-акушерську, а змінюється й сам тип навчального закладу і термін навчання в ньому. Згідно з постановою у фельдшерських школах країни вводився трьохрічний строк навчання студентів з новими навчальними планами. [2, с. 163]

З початком німецько-радянської війни, КФАШ не припинила свою діяльність і 27 серпня 1941 року розпочала навчальний процес на усіх трьох курсах (I ; II і III). Натомість, внаслідок стрімкого просування німецької армії вглиб території України, заклад було евакуйовано на схід. [7, арк. 6; 16, с. 41]

У вересні 1941 року Київ було окуповано гітлерівськими військами. Ставлення нової окупаційної влади до відкриття навчальних закладів для українців було досить негативним. Проте, окупанти усвідомлювали, що для запобігання виникнення небезпечних хвороб у місті та для обслуговування цивільного населення потрібні лікарі та медсестри, а тому роботу вищої та середньої медичних шкіл у Києві було відновлено. [1, с. 135-136].

До війни КФАШ підпорядковувалася Обласному відділу охорони здоров'я та після об'єднання з міською Школою акушерок і медсестер, яка містилася за адресою Кадетська соша 24, (зараз Повітрофлотський проспект) в приміщенні гінекологічного корпусу інституту Охорони материнства та дитинства, і з початком окупації припинила свою діяльність як самостійний заклад, перейшла у підпорядкування відділу охорони здоров'я Київської міської управи, яка була розташована по вулиці Покровській № 6. [7, арк. 6; 8, арк. 131; 17, с. 216]. У перших числах жовтня, через брак коштів, діяльність закладу було тимчасово припинено. Проте, після того, як із новоорганізованим відділом медосвіти при Міській управі були залагоджені всі проблемні питання й дотримані певні формальності, а саме: було отримано дозвіл на діяльність; забезпечення майном; складено кошторис; надані для затвердження в управління шефа персоналу німецького комісара Києва списки адміністративного, педагогічного, технічного персоналу, а також студентів школи; виконані необхідні ремонтні роботи (головний корпус було пошкоджено під час бомбардувань), проведено воду, налагоджено електропостачання та телефонний зв'язок, у листопаді 1941 року, Київська фельдшерсько-акушерська школа відновила свою діяльність. [7, арк. 6, 13; 8, арк. 23] На початок нового навчального року (листопад-грудень 1941 року) у школі навчалося 325 студентів і працювало 40 викладачів та службоців, а на кінець липня 1942 року їх кількість збільшилася майже вдвічі. [6, арк.1; 10, арк. 1] Така велика кількість бажаючих навчатися і працювати пояснювалася тим, що більша частина мешканців міста і передмістя столиці з різних причин не евакуювалася і змушена була залишитися на окупованій ворогом території, а в напівпустілому, напівзруйнованому, напівголодному місті виживати було досить складно. Натомість, наявність постійної роботи і навчання надавали можливість юнакам та дівчатам уникнути вивезення їх на примусові роботи до Німеччини. Хоча у місті знаходилося чимало таких, хто з власних міркувань, погоджувалися на добровільну співпрацю з новою владою, можливо, через вороже ставлення до більшовицького ладу, який спровокував страшний голод в Україні 1932-1933 років, а можливо, через репресії 30-х-40-х років, що прокотилися країною.

Викладачі й допоміжний персонал закладу, перш ніж розпочати роботу, повинні були зареєструватися за місцем проживання, отримати робітничу картку та направлення з біржі праці, яку було створено у місті окупаційною владою згідно з наказом А.Розенберга від 5 серпня 1941 року про введення трудової повинності в окупованих східних областях. У наказі, зокрема, зазначалося, що усі кияни віком від 14 до 65 років мали обов'язково реєструватися на біржі праці і систематично, чотири рази на місяць, там відмічатись. Всілякі операції з працевлаштування, перевodu чи звільнення з роботи проводилися тільки з її відома. Бажаючих знайти роботу ретельно перевіряли на політичну благонадійність, вимагали від них досвіду роботи, гідної поведінки, а також, що було обов'язковим, і для студентів у тому числі, надати довідку про національне походження, підписану двома свідками, про те, що людина, аж до третього коліна не мала єврейського коріння. [9, арк. 7,17; 11, арк. 52; 7, арк. 6; 13, арк. 10; 17, с.241,247; 18, с.101; 19, с.325]

Свою роботу КФАШ відновила за старою адресою – вулиця Дорогожицька 50, у головному навчальному корпусі закладу, де знаходилися кабінети, аудиторії, канцелярії. Приміщення школи по вулиці Дорогожицькій 53, де до війни розташовувався гуртожиток,

Наукові записки

.....
зайняла німецька поліція. Будинки по вулиці Дорогожицькій 54 та 59, плодовий та декоративний сади, город та великий двір також залишилися за школою. Загальна площа будівель та прилеглих земельних ділянок, що належали закладу, складала 6.158 кв.м [11, арк. 36; 8, арк. 32]

Окупаційна влада, погодившись на відкриття закладу, передбачала його функціонування тільки за власний кошт, тому навчання у школі було платним і становило 150 крб. за семестр. Для організації повноцінного навчального процесу цих коштів було замало. Загальна сума внесена студентами за навчання складала всього 1\6 частку суми кошторису мінімально потрібного для діяльності закладу [7, арк. 13; 9, арк. 60]. Ще однією, не меш важливою проблемою, стала організація навчально-практичної бази, яку через брак приміщень створити при школі було досить проблематично. Директору школи, пану Шараєвському у грудні 1941 року, вдалося отримати дозвіл від Земельного відділу та відділу охорони здоров'я при Київській міській управі, на володіння будинками по вул. Дорогожицькій 54 з усім його майном (до війни це було приміщення дитячого карантину) та по вул.Дорогожицькій 59 під помешкання для сівробітників школи та для облаштування гуртожитку, а також добитися згоди на безкоштовне отримання медикаментів та обладнання аптеки Туберкульозного стаціонару, що містився на території Покровського монастиря. Німецька окупаційна влада дала також дозвіл на відкриття при школі амбулаторії-стаціонару, аптеки, медичної та хімічної лабораторій, які стали навчальною базою для проведення медичної практики, а також комбінованої майстерні до складу якої входили механічна, електрична, склярна та пічна майстерні, які не лише мали обслуговувати школу, а й приймати замовлення від організацій та приватних осіб для поповнення бюджету закладу і поліпшення його фінансово-економічного стану . За адресами вказаними Відділом охорони здоров'я, для потреб школи було придбано певну кількість майна, що вилучалося, переважно, у медзакладах які припинили свою діяльність, або після огляду і оцінки інспектора житлового відділу районної управи, з квартир евакуйованих киян. На всі приміщення і майно школи було отримано охоронну грамоту від Відділу охорони здоров'я Софіївської районної управи. [7, арк. 1,2; 8, арк. 32,69; 9, арк. 115]

Умови праці й навчання студентів і співробітників закладу (окрім викладачів у школі працювала ще велика кількість людей : бібліотекар, бухгалтер, касир, двірники, електрики, слюсарі, теслярі, нічні вартові , кухарі, прибиральниці, швейцари, навіть художник та ін.), можна було б назвати задовільними , враховуючи те, що більшість містян, просто голодувала, не маючи змоги працевлаштуватися, навіть за наявності біржі праці.

У школі , як і в усіх установах міста, було запроваджено шестиденний робочий тиждень і 8-ми годинний робочий день з однією годиною на перерву. Напередодні вихідного – суботи, або свят, тривалість праці скорочувалася на дві години. Заняття розпочиналися о 8 годині ранку, але з січня 1942 року початок занять було перенесено на 9 годину , через припинення в місті трамвайного руху і значну на той час, віддаленість закладу від центру міста, проте навесні рух трамваїв було відновлено. [5, арк. 52,73].

Навчальний процес проводили згідно з ще довоєнними навчальними планами. Школа була повністю забезпечена викладацькими кадрами. З окремих дисциплін лекції читали спеціально запрошені викладачі Київського медичного інституту. У школі працювала бібліотека, все майно якої (книги, журнали тощо), відповідно до розпорядження відділу пропаганди міської управи від 6 жовтня 1941року, було повністю збережене. Додаткову медичну літературу та деякі підручники студенти мали змогу купувати у книгарні видавництва «Час» відкритого при медичному інституті, з адміністрацією якого дирекція школи уклала договір про співпрацю. [8, арк. 106; 17, с. 221]

Всі співробітники КФАШ отримували заробітну плату. Згідно з розпорядженням Рейхскомісара України Коха від 19 лютого 1942 року § 4 п.3 та з наказами №1044 від 15 травня 1942 року завідуючого Відділу охорони здоров'я міської управи Шульца та завідуючого відділу фінансів Київської міської управи № 1867 від 20 травня 1942 року на всіх робітників закладу розповсюджувалася система заохочувань. Усі, без винятку, службовці, які не працювали перекладачами, могли отримувати надбавку до зарплати за знання німецької мови у розмірі від 5% до 25% до основної посадової ставки в залежності від рівня знань. Службовці, які вільно розуміли мову і розмовляли, отримували 5% ; ті, що могли вільно перекладати та відповідати на листування – 15% ; працівники, які закінчили лінгвістичні інститути або німецькі учбові заклади – 25%. Дирекція також заохочувала працівників, виплачуючи їм за

.....
сумлінне ставлення до своїх обов'язків і досвід роботи 20% або 10% надбавки до зарплати (кожна кандидатура розглядалася індивідуально). Службовцям, які належали до фольксдойче, етнічним німцям, а це засвідчувала довідка від німецького бюро Міттельштелле, виплачувалася надбавка у розмірі 50% до основної ставки. Викладачі та службовці школи користувалися цією можливістю і вже у січні 1942 року заявку на вивчення мови подали 15 осіб. [11, арк. 1,27,52,59,68] З дозволу урпавління трамвайного господарства, співробітники школи отримували посвідчення на право проїзду у міському трамваї. Їм також надавали службове житло, у будинку по Дорогожицькій 59. Мешканців будинку непрацюючих у закладі просто виселяли. З квітня 1942 року земвідділ міської управи надавав працівникам, за бажанням, землю під городи площею 1 га, яким скористалися 22 родини. Після того, як відділом харчування міської управи КФАШ було включено до переліку установ з плановим постачанням продуктами, з середини січня 1942 року викладачі і технічний персонал тричі на місяць отримували по робітничих картках пайки, до складу яких входили крупа, борошно, хліб, іноді кістки або ковбаса, пшоно, мило тощо. Проте продукти видавали, як правило, несвоєчасно і в дуже невеликій кількості. Всі без винятку студенти і працівники закладу, отримували картки на хліб з розрахунку 200 г хліба на день. [8, арк. 21-23,124; 9, арк. 17, 51, 84; 17, с. 251]. При школі було організовано їдальню на 375 осіб. Продукти харчування для учнів та хворих, які лікувалися у шкільній амбулаторії, закупали по селах. У січні 1942 року, Київською фельдшерсько-акушерською школою, для потреб їдальні було закуплено 5т картоплі у Вищедубечанському районі під Києвом. [7, арк. 3, 13; 9, арк. 36]

З огляду на те, що заклад був на самофінансуванні, за всі продукти харчування для їдальні та стаціонару, гас для освітлення приміщень, паливні матеріали для опалення 58 пічок, придбання обладнання та нових навчальних посібників тощо, школа мусила розраховуватися готівкою (німецькими марками, або новими карбованцями, які у 1942 році були випущені Центральним емісійним банком окупаційної влади в Україні та були в обігу на загарбаній ворогом території) або укладати угоди на основі взаємовигідних розрахунків. Так, наприклад, дирекція КФАШ пропонувала голові Пашківської сільської управи свої послуги щодо постачання ліків, медичного інструментарію та господарчого інвентарію (простирадла, ковдри, халати), а також лікування населення села у шкільній амбулаторії та консультації столичних фахівців, не безкоштовно, а по державній ціні, в обмін на харчові продукти на таких же умовах. [9, арк. 19,36,43,97; 11, арк. 5; 8, арк. 87; 20]

У період німецької окупації медико-санітарний стан міста був вкрай незадовільний, все частіше фіксувалися спалахи небезпечних хвороб. Лише в лютому 1942 року у школі було зареєстровано 5 випадків захворювання на висипний тиф. За наказом міського голови, відділ охорони здоров'я міської управи розробив низку заходів, щодо профілактики та лікування хворих на малярію, туберкульоз, різноманітні види тифів та інфекційних захворювань. Міський голова постановою за №132 від 8 червня 1942р.» Про обов'язкове проведення профілактичних щеплень проти віспи, дифтерії, черевного тифу та дизентерії» запровадив безкоштовні щеплення всіх категорій працюючих та студентів від 12 до 50 років у всіх лікувальних та профілактичних установах міста. Виключення становили тільки ті, що мали документально підтверджені протипоказання. Ухилення від щеплень каралося стягненням штрафу у розмірі 200 крб. або примусовими роботами до двох тижнів. Щодо туберкульозу та малярії, то контроль, лікування та облік хворих покладався відповідно на Туберкульозний інститут, Малярійну станцію, міську та районні санітарноепідеміологічні станції, які діяли у місті. Районний епідеміолог регулярно проводив медогляди студентів та службовців закладу, які були обов'язковими. [8, арк. 68,70; 11, арк. 69,57]

Однак, не зважаючи на таку здавалося б сприятливу для праці та навчання атмосферу, життя в окупованому місті було досить непростим. Люди були налякані і пригнічені, перебували у постійній напрузі. Майже щодня з міста на роботи до Німеччини відправлялася велика кількість людей у віці від 16 до 55 років. З вересня 1941 року почалися масові розстріли у Бабиному Яру, у місті окупантами було створено два концтабори – Сирецький та Дарницький. Німецькі зондер-команди, з метою залякування, знищували мешканців Києва сотнями, про що сповіщали у розклеєних по місту об'явах: «... сьогодні розстріляно 300 мешканців Києва. За кожен новий випадок підпалу або саботажу буде розстрілюватись значно більша кількість мешканців. 2 листопада 1941г. Генерал-майор та комендант міста

Ебергард.» Роботу знайти було важко, майже всі магазини були закриті, харчі та одяг можна було придбати тільки на базарі за дуже високими цінами тощо. [17,с.236; 19,с.332-334; 13]

Життя окупованого міста регламентувалося чисельними заборонами, а діяльність всіх працюючих підприємств та установ столиці підлягала тотальному контролю з боку окупаційної влади, і Фельдшерсько-акушерська школа не стала виключенням. Всі свої дії, починаючи з налагодження навчального процесу (обов'язкове погодження з відділом медосвіти); постачання закладу харчами, медикаментами для амбулаторії та аптеки, різними матеріалами та реактивами для хімічної лабораторії, паливом (керосин, бензин, дрова, спирт тощо) можна було отримати тільки з дозволу на заявку від КФАШ до Шефа охорони здоров'я громадського забезпечення при генеральному комісарі України д-ра Терне. Щомісяця дирекція надавала владі відповідні описи та акти на списання використаного на опалення пального, медпрепаратів та реактивів, використаних для учбових цілей (у разі не подання цих відомостей в строк, як зазначалося у відповідному наказі від 19 лютого 1942 року «... у керівництва закладом можуть бути неприємності з боку контролю»). Фельдшерсько – акушерська школа зверталася до біржі парці у вирішенні питань щодо працевлаштування та трудової повинності, просила про звільнення учнів школи від громадської праці, поскільки це відривало учнів від навчання, приводило до прогулів і негативно відбивалося на успішності. [8, арк. 72,92,126; 18,с.97]

Проте, проіснувавши рік, у липні 1942 року, не зрозуміло з яких причин (чи то через брак коштів, чи з забаганки окупаційної влади), згідно з наказом Міського голови за №54 від 20.07.42р, навчальний заклад припинив свою діяльність. Всі функції школи були передані ліквідаційній комісії. Приміщення на Дорогожицькій 54 переходило дитячому будинку №4, а решта будівель була віддана у власність Здороввідділу Міської управи. Дані про звільнених співробітників закладу та їх робочі картки адміністрація школи повинна була надіслати на біржу праці. Усім учням КФАШ I, II та III курсів, було запропоновано через дирекцію школи подати заяву про вступ до Київського медичного інституту, до якого всі охочі, наказом дирекції КМІ, мали бути зараховані на I-й курс. Всі студенти, вже не існуючої школи, по закінченню літньої сесії, за розпорядженням Генералкомісаріату, повинні були поїхати на сільськогосподарчі роботи. [3, арк. 8,15; 8, арк. 11,51]

Отже, 1941-1942 навчальний рік для викладачів та студентів Київської фельдшерсько-акушерської школи, яка на початку гітлерівської окупації вже мала майже сторічну історію, став одним з найважчих за роки її існування. Утім, не зважаючи на моральні та матеріальні негаразди, люди намагалися здобути освіту, а часом – просто вижити у тих надскладних умовах. Хоча після закінчення війни багато хто з них зіштовхнувся з повним непорозумінням, осудом і реальними проблемами (людей звинувачували у співпраці з окупантами). Та попри все, вже на початку 1944 року, після звільнення міста від німецьких загарбників КФАШ відновила свою діяльність і продовжує плідно працювати і в наші дні (зараз це Перший Київський медичний коледж), протягом багатьох років удосконалюючи медичну і педагогічну роботу, випускаючи висококваліфікованих середніх медичних працівників.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ганіткевич Я. Історія української медицини в датах та іменах / Я.Ганіткевич – Львів, 2004. 365с.
- 2.Шегедін М.Б Історія медицини та медсестринства /М.Б.Шегедін, Н.О. Мудрик – Тернопіль, 2003 – 191с.
3. Історія Києва : [в 2 т.] / ред.кол. В.О.Голубоцький ; О.К.Касименко(гол.ред.) ; Ін-т історії Акад. наук УРСР. — Київ: вид-во Акад.наук Укр.РСР, 1960.— Т. 2
4. Киев.Энциклопедический справочник. / Под ред. Кудрицкого А.В.— К., 1986 — 736с.
- 5.Державний архів м.Києва (далі ДАК) ф.Р-601, оп. 2, спр. 1.– 123 арк.
- 6.ДАК ф.Р-601, оп. 2, спр. 3.— 1 арк.
- 7.ДАК ф.Р-601, оп. 2, спр. 10. – 7 арк.
- 8.ДАК ф.Р-601, оп. 2, спр. 11. — 57арк.
- 9.ДАК ф.Р-601,оп. 2, спр. 12. — 194 арк.
- 10.ДАК ф.Р-601,оп. 2, спр. 21.— 19 арк.
11. ДАК ф.Р-601,оп. 2, спр. 23. – 78 арк.
- 12.ДАК ф.Р-1508,оп. 1, спр. 17.— 1 арк.
13. Центральний Державний архів громадських об'єднань України, Ф-1, оп. 23, спр. 121. – 43 арк.
14. Обзор деятельности Киевского губернского земства за 1904-1917г.г. – К., 1918.—Ч.1.— 196с.

15. Памятные историко-медицинские места города Киева (К 150-летию Киевского Медицинского института). – К., 1991.—21с.
16. Фельдшер і акушерка. — 1962. – №7
17. Київ у дні нацистської навали (за документами радянських спецслужб). [ред.рад. Лисенко О.С.(відп.ред.) та ін.] – Київ-Львів, 2003.— 526с.
18. Історія Української РСР: [у 8т.,10кн.] — К.: Наукова думка, Т.7: Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу (1941-1945рр.), 1977.— 536с.
19. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны (1941-1945).Документы и материалы : [в 3т.]– К.: Наукова думка , 1985.— Т.1.– 518с.
20. Марченко М. Правда про війну : без пафосу й ретуші / М.Марченко// Вечірній Київ.– 2013. — № 46
21. Кальницький М. У визволеному Києві /М.Кальницький // – Вечірній Київ.—2013. – № 44

Balytska A.V. Kiev medical and obstetric school during the German occupation (1941-1942).

The author analyzes the activity of Kyiv medical and obstetric school in the 1941-1942 academic year during the Nazi occupation of the capital. The article reveals a wide range of problems faced by the population of the occupied city, teachers and students of the school.

Keywords: occupation, midwifery school, education, teacher, student.

Балицкая А.В. Киевская фельдшерско-акушерская школа во время немецкой оккупации (1941-1942).

Анализируется деятельность Киевской Фельдшерско-Акушерской Школы в 1941-1942 учебном году, во время немецко-фашистской оккупации города. Исследуется широкий круг проблем, которые стояли перед жителями оккупированного города, перед преподавателями и студентами учебного заведения.

Ключевые слова: оккупация, фельдшерско-акушерская школа, обучение, преподаватель, студент.

УДК 930.1:94(477.54) «1941/1945»

Ю.Ф. Скрипниченко

МЕДИЧНИЙ ОГЛЯД – ОБОВ'ЯЗКОВА УМОВА ДЕПОРТАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ З ОКУПОВАНОЇ НАЦИСТАМИ ХАРКІВЩИНИ ДО НІМЕЧЧИНИ

Дослідження присвячене маловідомій, практично недослідженій в повній мірі в історичній науці темі проходження громадянами Харківщини медичного огляду, як обов'язкової умови депортації населення з окупованої окупантами території Харківщини до Німеччини. Основні ідеї викладені на основі невідомих та маловідомих документальних матеріалів Державного архіву Харківської області, праць відомих наукових дослідників. Значна увага приділена вивченню засобів, які застосовували представники окупаційної влади до громадян Харківщини, щоб активізувати їх прихід до збірних пунктів для проходження медичного огляду і подальшої відправки на різноманітні роботи до Третього рейху. Зроблено висновок про те, що проходження громадянами Харківщини медичного огляду було необхідною умовою для депортації цивільного населення до Третього рейху на примусові різноманітні роботи і невід'ємною складовою частиною нацистського нового порядку на окупованій території міста і області. Для вітчизняної і зарубіжної історичної науки дане дослідження має важливе значення, оскільки воно дає можливість всебічно і більш правдиво розкрити одну із найбільш трагічних подій в історії людства – історію Другої світової війни.

Ключові слова: Друга світова війна, депортація, збірні пункти, медичний огляд, повістка, повідомлення.

У сучасній історичній науці перспективним дослідженням залишається висвітлення історії депортації нацистами цивільного населення Харківщини на різноманітні примусові роботи до Третього рейху. У даній тематиці надзвичайний інтерес викликає питання проходження громадянами, яких нацисти відправляли до Німеччини, медичного огляду як обов'язкової умови депортації. Науковці, на протязі тривалого часу у своїх працях лише поверхносно розглядали це питання [1-7].